

УДК 372.3:159.922.75

Віолета Городиська, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ТВОРЧЕ ФАНТАЗУВАННЯ В МАЛЮНКАХ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

У статті аналізується важливість розвитку творчої уяви й фантазії в художньо-естетичному становленні дітей старшого дошкільного віку засобами гри, казки, музики та з'ясовується вплив останніх на творче фантазування у малюнках. Розглядаються основні форми та засоби впливу на розвиток емоцій, почуттів, художньо-естетичних смаків дітей дошкільного віку за допомогою традиційних та нетрадиційних технік малювання.

Ключові слова: творчі здібності, творче фантазування, образотворча діяльність, традиційні та нетрадиційні техніки малювання.

Літ. 8.

Виолетта Городиская, кандидат педагогических наук, доцент
кафедры общей педагогики и дошкольного образования
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

ТВОРЧЕСКОЕ ФАНТАЗИРОВАНИЕ В РИСУНКАХ СТАРШИХ ДОШКОЛЬНИКОВ

В статье анализируется важность развития творческого воображения и фантазии в художественно-эстетическом становлении детей старшего дошкольного возраста средствами игры, сказки, музыки и выясняется влияние последних на творческое фантазирование в рисунках. Рассматриваются основные формы и средства воздействия на развитие эмоций, чувств, художественно-эстетических вкусов детей дошкольного возраста с использованием традиционных и нетрадиционных техник рисования.

Ключевые слова: творческие способности, творческое фантазирование, изобразительная деятельность, традиционные и нетрадиционные техники рисования.

**Violeta Horodyska, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the General Education and Early Childhood Education Department
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University**

THE CREATIVE FANTASY OF THE DRAWINGS OF SENIOR PRESCHOOLERS

The article analyzes the importance of development of creative imagination and imagination of the art-aesthetic development of children of senior preschool age by means of games, stories, music, and it turns out their impact on the creative fantasy in the drawings. The author discusses the main forms and means of influence on the development of emotions, feelings, aesthetic tastes of children of preschool age, using conventional and unconventional techniques of drawing.

Keywords: creativity, creative, fantasy, the fine arts activities, the traditional and non-traditional painting techniques.

Постановка проблеми. Проблема творчості та творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку впродовж багатьох років посідала одне з центральних місць у психолого-педагогічних дослідженнях. Сьогодні актуальність її знову зросла. Це пояснюється, з одного боку, великою роллю творчих здібностей дітей, які закладаються в період дошкільного дитинства, у всьому подальшому становленні особистості; а з іншого, – креативністю підходів педагогів до освітньо-виховного процесу, з урахуванням тонкого і складного інструментарію педагогічного впливу, а також підвищеної відповідальності за його результати.

У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначається, що дитина має прагнути уникати шаблону, виявляти вигадку, фантазію і

винахідливість, а також експериментувати, вдосконалювати свою діяльність. Їй необхідно набути вмінь передавати свої думки, почуття, стан, настрої, фантазії через образотворчу діяльність [1].

З огляду на це пріоритетними напрямками роботи ДНЗ щодо розвитку творчих здібностей дитини є оновлення змісту навчально-виховного процесу, що виявляється у створенні належних умов забезпечення розвивального середовища, своєчасному розкритті природних задатків, нахилів і здібностей дитини, інтеграції родинного та суспільного виховання і загалом у формуванні готовності вихователя до інноваційної діяльності.

Усім відомо, що сучасне життя в усіх його проявах стає все більш різноманітним та складним. Що далі, то більше воно спонукає

людину не до шаблонних, звичайних дій, а мобільного мислення, швидкого орієнтування, творчого підходу до розв'язання великих та малих завдань. Усе це мотивує педагогів до виховання творчої особистості, починаючи вже з дошкільного віку.

Дошкільний вік найбільш сприятливий для розвитку творчості. Дитині все дається легко, все цікаво, і вона виконує будь-яке завдання з великим захопленням, особливо коли ці дії пов'язані з грою або просто включені в ігрові відносини.

Аналіз основних досліджень і публікацій.

Методичним аспектам проблеми творчого розвитку дітей у дошкільних навчальних закладах присвячено дослідження Г. Беленької, А. Богуш, Н. Гавриш, О. Кононко, С. Нечай, Т. Парамонові, Т. Поніманської, В. Рагозіної, В. Сухомлинського та ін.

Значущість засобів мистецтва і мистецької діяльності для стимулювання творчої активності особистості розкрито в естетико-мистецтвознавчих роботах (Ю. Борев, М. Каган, В. Кандинський, М. Киященко, Л. Левчук, О. Оніщенко та інші), дослідженнях із педагогіки мистецтва (Е. Белкіна, О. Комаровська, В. Кудрявцев, Л. Масол, Н. Миропольська, Г. Падалка, О. Рудницької, Г. Шевченко, Л. Хлебникова, Б. Юсов та інші). Питання естетичного виховання дітей засобами образотворчого мистецтва висвітлювали Н. Ветлугіна, Т. Голінська, В. Єзикеєва, Н. Гросул, В. Кириєнко, Т. Комарова, С. Коновець, О. Опалюк, В. Полуїна, Н. Сакуліна, С. Свид, Р. Чумічева, С. Фльоріна та ін. Роль образотворчої діяльності як засобу розвитку творчих здібностей є об'єктом наукових розвідок А. Бакушинського, Г. Григор'євої, І. Демченко, В. Кардашова, Н. Красної, В. Кузіна, І. Ликової, В. Лихвар, Б. Неменського, М. Ростовцева, Г. Сотської, Е. Шорохова та ін. Різноманітні аспекти проблеми художньо-творчої активності дошкільників виокремлюють науковці Т. Гаврилюк [2], О. Гевко [3, 53], Н. Зубарева, О. Цапліна та ін.

Мета статті – здійснити аналіз розвитку творчої уяви й фантазії дітей старшого дошкільного віку під впливом художньо-естетичних засобів: гри, казки, музики та з'ясувати їх значення для творчого фантазування дітей у їхніх малюнках.

Виклад основного матеріалу. Одним із важливих видів діяльності у сфері художньо-естетичного розвитку дітей старшого дошкільного віку є малювання, яке сприяє появі й розвитку почуттів [8]. Фахівці за малюнками дитини часто визначають її душевний стан, а професіонали

навіть можуть з'ясувати її приховані бажання, потреби, мотиви діяльності тощо.

На заняттях із малювання діти традиційно зображають навколишнє середовище, особливо природні явища. Вихованці дуже емоційні і під впливом спостережень, розгляду картин, слухання музики, читання, розповідання активно прагнуть відобразити свої враження за допомогою олівців і фарб. Образотворче мистецтво вчить дошкільнят помічати красу довкілля, радіти й дивуватися їй, насолоджуватися нею, розвиває їхні естетичні смаки. Тому головним завданням організації образотворчої діяльності старших дошкільників постає виховання їхніх художньо-естетичних почуттів, а допоміжним – навчання технічних прийомів традиційних та нетрадиційних технік малювання.

Як зазначає Л. Шульга, ознайомлення дошкільнят з образотворчим мистецтвом доцільно розпочати із *заняття-зустрічі*, під час якого у дитини формується особливе ставлення до приладдя художника, яким вона буде користуватися. Мета таких занять – організувати зацікавлене спілкування, що допоможе дитині чутливіше реагувати на зовнішній світ, естетично сприймати його. Такі зустрічі становлять цілий цикл занять, методика яких називається “зануренням”. Її суть полягає в тому, що близькі за темою і змістом заняття об'єднуються в один цикл (3 – 4 заняття). Стисло опишемо зазначену методику. Скажімо, завдання здійснити “занурення” у певну тему. Структура циклу: перше заняття – ознайомлення. Воно має інформаційне й емоційне навантаження. Основна частина присвячена “зануренню” в тему, і лише невеличка – малюванню, що проводиться у вигляді вправ із фарбами, пензлем або олівцями. Друге та третє заняття підпорядковане меті набуття певного досвіду з теми, оволодінню прийомами й технікою малювання. Це вже навчальні заняття ознайомлювального характеру. Четверте – творче заняття, на якому вихованці висловлюють своє ставлення до довкілля, виражають у малюнку свої почуття.

Л. Шульга рекомендує при ознайомленні дітей із художніми полотнами “учити слухати картину і бачити музику. Розвивати уяву. Учити дивуватися, захоплюватися, милуватися і передавати свої почуття словами. А через певний час – створювати палітру кожної пори року під супровід музики. Ознайомлюючи дітей із портретом, симетрією обличчя, неповторністю рис обличчя, вчити їх розуміти людину, її стан. Передавати характерні риси зовнішності близьких людей у малюнку” [8].

До речі, музика – “бажана гостя” на заняттях і з зображувальної діяльності. Під час занять перша створює атмосферу емоційної чутливості, гармонійності, які сприяють розвитку творчості. Музика дає змогу розвивати уяву дитини, дарує їй “творчі крила” і надихає маленького митця на створення краси, доповнює барвисту мову живопису мелодією любові, стимулює до діяльності, натхненного бажання творити.

Музику потрібно використовувати часто, щоб вона стала невід’ємною частиною життя дітей і була впізнавана ними. Організуючи її дошкільниками, необхідно враховувати психологічні особливості дітей, їхню надзвичайну емоційну чутливість і здатність до естетичного сприйняття.

Музика є мовою серця, найніжніших почуттів, увиразнюючи світ емоцій людини, розвиваючи і збагачуючи її внутрішні переживання й уяву. Яскраві і глибокі відчуття та переживання викликають бажання передавати музику в дії, міміці, жестах, рухах, співі, грі, створювати нові художні образи [7].

Тому сучасним педагогам-вихователям необхідно постійно використовувати музичні твори для розкриття багатого потенціалу дітей, простежувати політ дитячої фантазії, розвивати її, перетворюючи з вільного (“коли я хочу”) на творчо спрямоване фантазування (“коли мене просять”), а також шукати механізми, які сприяють цьому. Адже креативно спрямоване фантазування, творча уява – це один із компонентів мистецтва, без якого неможливе естетичне пізнання світу [6, 95].

Як ми вже сказали, уява, фантазія – основа будь-якої творчості, а аналіз її образів дає можливість оцінити творчий потенціал дитини. На думку О. Дьяченко, уява є тим чутливим музичним інструментом, оволодіння яким відкриває можливість самовираження, увиразнення і реалізації власних задумів і бажань. Фантазії дошкільників досить нестійкі, можуть не узгоджуватися з певними задумами, а інколи заважають спрямовувати свої уявлення в певний бік, підпорядковувати їх певній меті, проте яскраво характеризують творчу продуктивну уяву дітей [4, 10].

Зазначимо, що практично всім дітям необхідна допомога дорослого у формуванні творчо спрямованого фантазування, що проявляється в оригінальності і нестандартності побудови образів; спрямованому, підпорядкованому завданню характері створюваних образів. Така допомога може надаватися у вигляді педагогічної підтримки. Педагогічна підтримка педагога у розвитку творчого спрямованого фантазування

дітей старшого дошкільного віку передбачає певні дії, а саме:

- усунення будь-яких обмежень, що перешкоджають творчим проявам дитини: для здійснення творчого пошуку дитині необхідно впевнитися в позитивних взаємостосунках із людьми, що її оточують; у тому, що продукт її діяльності буде прийнято, а не висміяно; що вона має право на помилку;

- стимулювання творчого задуму у дітей: деякі дитячі ідеї поверхові і швидкоплинні, тому важливо вчасно зафіксувати їх, згодом прояснити, упорядкувати, використати;

- утримання від оцінок: це дає дитині змогу розширити політ фантазії, продукувати численні ідеї, більше часу й уваги приділяти вільним роздумам над розв’язанням творчого завдання;

- підтримка дитячої уяви, підвищення чутливості сприйняття, широти і насиченості відображення дійсності за допомогою інноваційних (проективних, ігрових) методик, які переносять дитину в атмосферу внутрішньої свободи;

- допомога дітям у формуванні їх умінь бачити і передбачати загальну спрямованість їх творчої діяльності [6, 98].

На думку І. Карабаєвої, надзвичайно ефективним для дітей старшого дошкільного віку є *колективне малювання*. Сюжет малюнка обговорюється колективно, кожна дитина виконує своє завдання, а дорослий спрямовує образотворчу діяльність вихованців і спрямовує юних художників на єдиний сюжет, допомагає їм завершити задумане. Так можна створювати книжкеширми, малюнки до казок, ілюструвати проведені екскурсії, зображати на папері початок весни, літа, святкування певних подій тощо [5, 13 – 20].

Завдання вихователя – організувати заняття так, щоб воно завжди спонукало дітей до творчості, хай і найелементарнішої. Дитині необхідно пропонувати креативні завдання, які мають відкритий характер, не передбачають однозначної відповіді, заздалегідь відомої вже комусь із дітей.

Адже відомо, що жорсткі зразки, правила та рецепти спричиняють лише шкоду. Оскільки мистецтво – надзвичайно складний вид діяльності, неможливо змусити дитину уявляти, фантазувати, малювати, творити на власний розсуд тощо.

Усі прояви творчої уяви й фантазування дошкільнят необхідно будь-що заохочувати, поступово плекаючи в них певну критичність щодо продуктів власної образотворчої діяльності.

Основним засобом розвитку дитячої уяви є *ігрова діяльність*. Сюжетно-рольова гра надає

дошкільникам невичерпні можливості для розвитку фантазії та творчості. Власне у рольовій грі дитина уявляє один предмет замість іншого, а себе бачить у різних ролях. Виконання певної ролі у грі потребує від дитини дуже складної діяльності уяви: необхідно уявити собі, що має робити герой у певний момент, планувати його подальші дії, спрямовувати розвиток подій. Сюжетна гра створює той укрив необхідний емоційний фон, який стимулює творчу фантазію дитини. До того ж у грі остання виражає себе найбільш повно й вільно.

З огляду на те, що ігрова діяльність є природною дитячою потребою, гра займає провідне місце у розвитку творчого фантазування старших дошкільників. Причому ефективними в цьому плані вважають не тільки сюжетно-рольові ігри, а й театралізовані: інсценування, ігри-драматизації, сценічні етюди, імітаційні ігри та вправи. Використання елементів пантоміми і театралізації зацікавлюють вихованців, сприяють усвідомленню ними сили художнього образу. Таке залучення до образотворчої діяльності можна проводити через плавну зміну гри, трансформуючи її в мистецький захід, за якого дитина переходить з однієї ігрової позиції в іншу, де вона не буде більше ототожнювати себе лише з одним ігровим персонажем, героєм, епізодом, а матиме змогу набути статусу й автора, й учасника гри, можливо – й глядача. Саме у цьому необхідна допомога дорослого, як своєрідного посередника між суто ігровою діяльністю та художньою творчістю.

Особливе місце у творчому фантазуванні дітей належить *казці*. Вона сприяє на заняттях входженню дітей до світу фантазії й мрій, мотивує до розвитку образної і творчої уяви. Казкові образи, вигадані дітьми, стають яскравішими і конкретнішими, їхні характери різноманітнішими.

Іноді фантазія дітей, художні образи, несподівано запропоновані малюками, можуть спонукати педагога відмовитися від заздалегідь запланованого перебігу заняття. Уміння діяти “за ситуацією”, активно спілкуватися з дітьми, враховувати їхні особисті думки, готовність до художньо-творчої діяльності – якісні характеристики професіоналізму педагога, який працює над розвитком творчого фантазування дитини старшого дошкільного віку.

На взаємозв'язок гри та малювання звернули увагу багато дослідників дитячого малюнка. Вони вважають гру засобом розвитку зображальної діяльності, творчим підґрунтям малювання. Гра і зображальна діяльність у житті дітей виникають практично одночасно. Гра є провідним видом діяльності дитини-дошкільника, а це означає, що

в ній розвивається особистість дитини загалом, формується її уява як психологічне новоутворення дошкільного віку.

Зображальна діяльність забезпечує великі можливості для естетичного й творчого розвитку дитини. Заняття з малювання в дошкільному навчальному закладі не лише можуть, а й мають стати годинами зустрічі зі світом прекрасного: природою, людиною, мистецтвом. Аби діти відчували красу, необхідно перетворити заняття в милування нею і залучити до цього всі органи чуття. Що більше органів чуття задіяно у сприйманні довкілля, то повнішими будуть уявлення дошкільників, глибшим – їхнє пізнання. Рівень глибокого емоційного сприйняття сприяє формуванню художньо-образного мислення дітей та їхнього вміння бачити довкілля очима художника.

Зрозуміло, що далеко не кожна дитина може стати в майбутньому професійним художником, але кожна має навчитися помічати навколо себе красу, насолоджуватися нею, зберігати її у своїй душі, думках, діях, творити її у житті.

Для більшої зацікавленості, розвитку творчих та креативних здібностей дітей старшого дошкільного віку, їх уяви, фантазії, у ДНЗ доцільно використовувати елементи нетрадиційних технік малювання.

Нетрадиційні техніки малювання – досить відомі, хоча ще не набули широкого застосування у практиці педагогів-дошкільників. Сьогодні їх називають інноваційними, перспективними, прогресивними. Вони ефективно практикуються вихователями, бо дають змогу позбутися стереотипів, надати дитині максимальну свободу в її образотворенні.

Сучасних дошкільників навчають таких технік малювання: олівцями, фломастерами, гуашшю, аквареллю, крейдою, свічкою, пальцями, долоньками, кулачками, набризкуванням, ниткографією, ляпкографією, монотопією, соскою, зубною щіткою, пір'ям, листям, шкарлупкою, кришкою від банки, пінопластом, губкою, підошвою взуття, жмаканням папером, квачиком, мильними бульками, на зволоженому папері, губною помадою, клеєм ПВА, пластиліном, а також штампують різними матеріалами і створюють креативні образи, самостійно компонують малюнок на аркуші, знають усі кольори спектра [2].

Звідси стає зрозумілим, що нетрадиційні техніки малювання не лише актуальні, а й надто прості у виконанні, особливо в технічному плані; діти легко їх засвоюють і отримують задоволення від власних результатів праці. Вони також забезпечують вихованцям унікальні можливості

пошуку нетрадиційних сміливих утілень на папері незвичайних фантазій, вражень, думок тощо.

Розвиток творчих здібностей дітей завдяки художнім навичкам є процесом природним та високоєфективним. Залучаючи дошкільників до художньо-творчої діяльності, педагог реалізує не тільки завдання художньо-естетичного виховання, а й більш глобальні – розвиває їх інтелектуально-творчий потенціал, сприяючи тим самим становленню особистості своїх вихованців.

Висновки. Отже, доходимо висновку, що завдяки творчому фантазуванню у малюнках старших дошкільників реалізуються на перший погляд примітивні зображення, що насправді здійснюються з повною відповідальністю, навіть тривогою щодо виконання та завершеності власних задумів та проєктів. У дитячих малюнках максимально повно відображаються особистісні почуття дошкільників, їх уявлення, фантазії, потреби, смаки, розуміння, світобачення тощо. Творче фантазування, різноманітні форми, засоби та техніки малювання у роботах дітей старшого дошкільного віку дають змогу дорослим побачити очима дитини життєві обрії та досягнути сприйняття сучасного світу.

Відтак розвиток творчих здібностей старших дошкільників, їх творче фантазування у малюнках є доволі актуальним та цікавим питанням сучасної дошкільної педагогіки. З огляду на це назріла проблема пошуку не лише нових шляхів розвитку образотворчої діяльності дітей, а й комплексного підходу до її розв'язання, тобто дослідження методик колективного малювання, гри, казки, нетрадиційних технік малювання.

Як бачимо, незважаючи на наявний досвід вихователя у діяльності (традиційний чи нетрадиційний), його методику застосування, йому слід глибоко усвідомити, що практично всі діти за допомогою краси природи, творів мистецтва, музики, художньої літератури мають

чудові можливості для розвитку творчої уяви і фантазії.

Тому завдання педагога у ДНЗ – розвивати творчу фантазію дошкільників на заняттях із малювання, використовуючи для зображення наявні різноманітні засоби та матеріали, увиразнюючи естетичні зв'язки між звуками й барвами.

1. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. кер.: А.М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф. д-р пед. наук; авт. кол-в: А.М. Богуш, Г.В. Бєленька, О.Л. Богініч та ін. – К.: В-во, 2012. – 26 с.

2. Гаврилук Т.В. Нетрадиційні техніки малювання та їх вплив на художньо-естетичний розвиток дошкільників / Т.В. Гаврилук. – Сквира, 2008. – 87 с. http://skviravo.ucoz.ru/dns1/gavriljuk_t.v-dosvid.pdf

3. Гевко О.І. Розвиток творчості дітей дошкільного віку як психолого-педагогічна проблема / О.І. Гевко // Молодь і ринок: щомісячний науково-педагогічний журнал. – №8 (139). – 2016. – Дрогобич: ДДПУ ім. Івана Франка, 2016. – С. 51 – 56.

4. Дьяченко О.М. Воображение дошкольника. / О.М. Дьяченко. – М.: Знание. 1986. – 96 с. – С. 10.

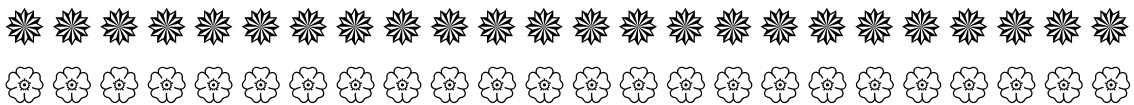
5. Карабаєва І.І. Педагогічна підтримка як механізм розвитку творчого спрямованого фантазування дітей старшого дошкільного віку [Текст] / І.І. Карабаєва // Обдарована дитина. – 2006. – № 4. – С. 13 – 20.

6. Ладивір С.О. Індивідуалізація виховання дошкільника: навч. посіб. / Ладивір С.О., Піроженко Т.О. Вовчик-Блакитна О.О. та ін. – К.: Педагогічна думка, 2007. – 152 с. – С. 98.

7. http://divosvit29.ucoz.ua/publ/na_dopomogu_v_ikhvateljam_ /rozvitok_tvorchikh_zdibnostej_ditej_zasobami_obrazotvorchogo_ta_muzichnogo_mistectva/7-1-0-38.

8. http://lab-do.luguniv.edu.ua/04_tehnologiyi/14_technology_Shulga/

Стаття надійшла до редакції 28.11.2016

“Не розум від книг, а книги від розуму створились”.

*Григорій Сковорода
поет, байкар і філософ*

